

РЕЙТИНГИ І РОБОТОДАВЦІ: ОБ'ЄКТИВНІ І СУБ'ЄКТИВНІ ОРІЄНТИРИ В ОЦІНЮВАННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

За матеріалами виступу на круглому столі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти «Якість вищої освіти: змістові та формальні параметри оцінювання» 12 вересня 2023 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5205>

ЛУГОВИЙ

Володимир Іларіонович

доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член
(академік) НАПН України,
перший віцепрезидент
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. Розглянуто актуальні проблеми застосування рейтингів і звернення до роботодавців для оцінювання якості вищої освіти, зокрема їх об'єктивні і суб'єктивні аспекти. Аргументовано критично важливу роль для оцінювання висококласного представництва роботодавців. Зазначено принципову непереборну обмеженість акредитації для оцінювання якості, що вимагає впровадження рейтингів, їх доповнення класифікаційними і асоціаційними механізмами. Обґрунтовано необхідність формування рейтингової культури, політики, стратегії в Україні. Сформульовано практичні рекомендації, що важливі для вдосконалення вищої освіти, відновлення країни на інноваційній, високоінтелектуальній, високотехнологічній основі.

Ключові слова: Болонський процес; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; вища освіта; мінімально достатня якість; максимально досконала якість; акредитація; рейтинг; роботодавці; інноваційне відновлення країни.

Як показують системні дослідження вчених Інституту вищої освіти НАПН України, фундаментальна і незамінна роль рейтингів в оцінюванні якості вищої освіти пов'язана з мінімально-максимальною дихотомією якості (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021, 2022а, 2023; Lugovyi, Slyusarenko, & Talanova, 2020, 2022). Водночас ефективність участі роботодавців в оцінюванні, як ключових стейкхолдерів, також зумовлена рівнем укладності сектору економіки, який вони представляють: низькоукладний чи високоукладний. Саме до роботодавців в українській практиці оцінювання апелюють значно частіше, ніж до рейтингу. У цьому разі головна проблема полягає в тому, що недосконалому (низькоукладному) роботодавцю бракує фахової спроможності надати об'єктивні оцінки і правильні орієнтири якості.

Характерними прикладом може слугувати формування у 90-х роках минулого століття в Україні нової освітньої галузі з підготовки фахівців державного (публічного) управління, що здійснювалося колективом новоутвореної Національної академії державного управління при Президентіві України. Стосовно змісту підготовки вносилися пропозиції запитати про це у роботодавців — органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Однак становлення цих органів у незалежній Україні перебувало лише на початковому етапі. Тому було обрано інший шлях, а саме: вивчити, осмислити й адаптувати провідний досвід підготовки у світі — у США (Гарвардський, Колумбійський, Нью-Йоркський університети), Ка-

Круглий стіл «Якість вищої освіти: змістові та формальні параметри оцінювання»,
12 вересня 2023 р.

наді (університети Квебека, Оттави, Торонто), Сполученому Королівстві, Франції, інших країнах. Саме на цій підставі розроблено інноваційні і, що важливо, перспективні магістерські освітні програми, компетентні випускники яких, вступаючи на службу, модернізували сферу державного управління України за кращими світовими зразками. Магістерська програма з державного управління (public administration) у 2004 р. успішно пройшла європейську акредитацію.

Тут постають два питання. Перше: чи має університет комунікувати із низькоукладним роботодавцем? Звичайно, повинен, аби знати проблеми, які мають розв'язувати випускники закладу, працюючи у таких роботодавців і піднімаючи їх рівень. Друге: чи слід університету повністю слідувати оцінкам і вимогам провідних (високоукладних) роботодавців? Відповідь неоднозначна: як правило, ствердна для масових закладів, особливо для регульованих професій, однак, заперечна для елітних університетів-лідерів, які завдяки своєму потужному дослідницько-інноваційному потенціалу працюють на майбутнє, передбачають і прогнозують, творять його та за допомогою підготовлених фахівців ведуть у нього роботодавців, включно з передовими. Загалом, у будь-якому разі університет (ЗВО) не повинен підлаштовуватися під роботодавців, а має вивисувати їх через своїх випускників. Адже сутнісно роботодавці апіорі ситуативні, діють сьогодні та на сьогодні, справжні університети — перспективні, функціонують та розвиваються з прицілом на завтра. Університети-

лідери працюють на більш віддалене майбутнє і формують його, натомість пересічні, масові університети — на найближчу перспективу з урахуванням поточних потреб економіки, зрозуміло, що-найперше, високоукладної. Орієнтація на низькоукладну економіку призводить до поступової деградації ЗВО, що неприпустимо (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2022г).

Стосовно впровадженої і поширеної в Україні акредитації, то вона має не тільки недосконалості, їй властиві непереборні принципові обмеження в оцінюванні якості вищої освіти. Тому в оцінюванні конче необхідно вийти за межі акредитації (Луговий, 2021; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021, 2023).

У зв'язку з цим слід звернути увагу на болісний факт, що Україна упродовж 21 року відсутня в Шанхайському рейтингу (Shanghai Ranking) загальної версії (ARWU), хоча в ньому представлені 63 країни/території світу, немає її і в галузевій версії (GRAS) (Shanghai Ranking, 2023). Відтак, давно настав час невідкладно реагувати на це (Луговий, 2021).

Причина, напевне, в тому, що з самого початку Болонського процесу в усіх його комюніке, починаючи від Болонської декларації 1999 р., зазначаються два виміри вищої освіти: 1) внутрішній вимір «сумісність і порівнянність» і 2) зовнішній, глобальний вимір «конкурентоспроможність і привабливість». Фактично в Болонському процесі, якому незабаром виповнюється 25 років, послідовно приділялася увага лише першому виміру щодо

мінімально достатньої якості, чим переймається акредитація. Стосовно другого виміру, то оцінювання і досягнення конкурентної, максимально досконалої якості поступово стало національним обов'язком окремих країн. Механізмом оцінювання топової якості є рейтинг, а його критерії й індикатори слугують орієнтирами для розвитку закладів-лідерів. Рейтинг не протистоїть акредитації, він її доповнює, робить те, на що акредитація в принципі не спроможна. Зрештою, не порогова, а саме топова якість вищої освіти забезпечує успішну конкуренцію і конкурентний прогрес людства (Кремень, Луговий, Саух & Таланова, 2022; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021, 2023; Lugovyi, Slyusarenko, & Talanova, 2022).

Можна наводити приклади використання Шанхайського рейтингу для радикального підвищення і підтримання конкурентоспроможності університетів, зокрема шляхом концентрації ресурсів у них, укрупнення закладів, їх цільової підтримки. Зокрема, за університетськими рейтинговими досягненнями Франція за період з 2003 до 2023 рр. піднялася з 11 на 3 місце (після США і СК), а Китай — з 25 на 5 позицію, потіснивши Канаду і Японію (Shanghai Ranking, 2023). Відповідні Париж-стратегія і Пекін-стратегія описані в публікаціях (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2022а, 2022б). Феноменальним є приклад Австралії з формування і розвитку університетської мережі. У цій країні з населенням 20 млн існує 43 університети, з яких 37 публічні. 30 (70 %) університетів входять до Шанхайського рейтингу, з них 24 (56 %) до групи топ-500, тобто є університетами світового класу. Але це ще не все: з останніх третина найкращих закладів утворюють лідерську Групу-8 (Group of Eight), що має потужну державну підтримку, широку автономію, право самоакредитації (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2022в; Shanghai Ranking, 2023).

Проте, в Україні не розвиваються ані рейтингова культура, ані рейтингова політика, ані рейтингова стратегія (Луговий, 2021; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021, 2023).

Що конкретно пропонується і вже не вперше? Насамперед:

- доповнити закон про вищу освіту статтею про національний рейтинг ЗВО (текст додаткової статті сформульовано в НАПН України) (Lugovyi, Slyusarenko, & Talanova, 2020; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021);

- крім того, запровадити національну класифікацію ЗВО, на кшталт Класифікації Карнегі, яка ефективно і корисно функціонує вже півстоліття

(Lugovyi, Slyusarenko, & Talanova, 2020; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021; Carnegie Classification of Institutions of Higher Education, 2022);

- також ініціювати створення лідерської Асоціації українських університетів, за прикладом елітної Асоціації американських університетів, у якій лише 69 топових університетів США із 2,6 тис. ЗВО і до якої заклади приймаються і з якої виключаються (Lugovyi, Slyusarenko, & Talanova, 2020; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021; Association of American Universities, 2023).

Що це дасть?

По-перше, чітко визначити профіль вітчизняної мережі ЗВО і груп провідних та перспективних закладів-лідерів, відійти від демотивуючої зрівнялівки у регулюванні діяльності потужного університету і примітивного закладу з двох кафедр, або закладу, де допускається існування кафедри з п'яти осіб для забезпечення трьох галузей знань (Lugovyi, Slyusarenko, & Talanova, 2020; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021).

По-друге, надати провідним закладам на засадах довіри максимальну автономію, самоакредитацію (інституційну акредитацію), а також пріоритетну державну цільову підтримку для піднесення їх до міжнародного статусу університетів світового класу (Lugovyi, Slyusarenko, & Talanova, 2020; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021, 2023).

Це, у свою чергу, відкриє вікно можливостей для комунікації і синергійного взаємозбагачення топових університетів України і світу на паритетних засадах «рівний з рівним», забезпечить реальну участь у творенні прогресу, ефективному відновленні країни після перемоги на інноваційній, високоінтелектуальній і високотехнологічній основі (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2022а, 2022в, 2022г; Президент України, 2022).

Насамкінець, слід зауважити, що беззастережна апеляція до інших популярних світових університетських рейтингів Таймс (THE World University Rankings) і К'юЕс (QS World University Rankings), що, як і Шанхайський рейтинг, визнані українським Урядом, є небезпечною через їх суб'єктивізм (Таймс суб'єктивний на третину, К'юЕс — майже на половину). Зокрема, репутаційний у роботодавців індикатор К'юЕс має вагу 15 % і разом з іншими контрверсійними індикаторами зумовлює нелогічні підсумкові результати. За цим рейтингом казахські заклади удвічі якісно і кількісно перевершують українські, що вочевидь не відповідає дійсності (Кабінет Міністрів України, 2018;

QS World University Rankings 2024: Top global universities, 2023; Shanghai Ranking, 2023; THE World University Rankings, 2023). Тож, розроблення Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти рейтингових критеріїв відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (Закон України, 2014; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2023) має здійснюватися з урахуванням методології об'єктивного Шанхайського рейтингу з метою запобігання суб'єктивізму і, як наслідок, недовіри до результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Закон України «Про вищу освіту». (2014, 1 липня). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Кабінет Міністрів України. (2018, 14 березня). *Про затвердження переліку світових рейтингів університетів для визначення особливої категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують на працевлаштування в Україні* (154). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2018-p>
- Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Саух, П. Ю., & Таланова, Ж. В. (2022). Мережа державних закладів вищої освіти України: Аналітичний огляд конкурентоспроможності. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4122>
- Луговий, В. І. (2021). Вирішувати нові завдання оновленим складом. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-3-1>.
- Луговий В., Слюсаренко О., Таланова Ж. (2021). Дві стратегії розвитку вищої освіти: якої бракує Україні? *Університети і лідерство*. 2(12). 35-52. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-12-2-35-52>
- Луговий, В., Слюсаренко, О., & Таланова, Ж. (2022а). Концентрація та комунікація в моделі і стратегії розвитку університетів-лідерів. *Університети і лідерство*, 13, 5-25. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-5-25>
- Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. (2022б). Париж-стратегія & Пекін-стратегія розвитку університетського лідерства у 2003-2021 роках: досвід для України. У П.М. Куліков, М.З. Згуровський, В.І. Луговий та ін. *Шляхи розвитку закладів вищої освіти в новій соціальній реальності*: монографія. (с. 40-50). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського.
- Луговий, В., Слюсаренко, О., & Таланова, Ж. (2022в). Складна активність & селективна асоціативність: ефективність елітного асоціювання університетів. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (14), 64-80. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-14-64-80>
- Луговий, В.І., Слюсаренко, О.М., & Таланова, Ж.В. (2022г). Університетський портрет Києва: Проблема збереження науково-технологічного профіля: Аналітичний огляд спеціальностей підготовки. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4101>
- Луговий, В., Слюсаренко, О., & Таланова, Ж. (2023). Закон зростання крутизни університетського сходження до вершини досконалості. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 15, 30-53. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-30-53>
- Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (2023, 12 вересня) *Круглий стіл «Якість вищої освіти: змістові та формальні параметри оцінювання»*. <http://surl.li/liugc>
- Президент України. (2022, 21 квітня). *Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни*. (266/2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022>
- Association of American Universities. (2023). <https://www.aau.edu/>
- Carnegie Classification of Institutions of Higher Education. (2022, February 18). *2021 Update — Facts & Figures*. Descriptive Highlights Indiana University Center for Postsecondary Research.
- Lugovyi, V., Slyusarenko, O. & Talanova, Zh. (2020). Challenge of developing quality profile of higher education in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 3, 57-77. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-06>
- Lugovyi, V., Slyusarenko, O. & Talanova, Zh. (2022). Two dimensions of the Bologna Process: the problem of quality in each of them. *Education: Modern Discourses*, 5, 128-141. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2022-5-10>
- QS World University Rankings 2024: Top global universities. (2023). <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2024>
- Shanghai Ranking. (2023). <https://www.shanghairanking.com/>
- THE World University Rankings. (2023). <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2023/world-ranking>

**RATINGS AND EMPLOYERS: OBJECTIVE AND SUBJECTIVE BENCHMARKS IN ASSESSING
THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION**

According to the materials of the report at the Round Table of the National Agency for Higher Education Quality Assurance "Quality of Higher Education: Content and Formal Parameters of Assessment" on September 12, 2023

Volodymyr Lugovyi

DSc in Education, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, First Vice-President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *In this paper, the author examines the current problems of using ratings and employer engagement to assess the quality of higher education, including their objective and subjective aspects. The author also argues the critically important role of employers from sophisticated economies in the assessment. It is pointed out that accreditation for quality assessment is fundamentally limited, which requires the introduction of ratings, their supplementation with classification and association mechanisms. The necessity of forming a rating culture, policy and strategy in Ukraine is substantiated. Practical recommendations are formulated that are important for improving higher education, and recovering the country on an innovative, highly intellectual, high-tech basis.*

Keywords: *Bologna Process; National Agency for Higher Education Quality Assurance; higher education; minimum sufficient quality; most perfect quality; accreditation; rating; employers; national innovative recovery.*

Дата публікації: 22 вересня 2023 р.